

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ЮРІЙ ТАРНАВСЬКИЙ,

аспірант Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь

У статті визначено роль промислових підприємств в економічній системі України, обґрунтовано інвестиційну складову їх діяльності як один із ключових факторів забезпечення розвитку України. Показано форми та інструменти стимулювання інвестиційної діяльності. Сформульовано критерії підбору пріоритетів та інвестиційно привабливих проектів.

Ключові слова: промислове підприємство, інвестиції.

Постановка проблеми. Стан розвитку економічної системи України, становище її макроекономічних показників, що склалися до другого півріччя 2008 року, свідчили про певні позитивні зміни, які в промислово-му секторі почали відбуватися в 1999 році, по економіці в цілому - з 2000 року, і практично були зруйновані наприкінці 2008 року.

Позитивні зміни були зумовлені перш за все оновленням техніко-технологічної бази вітчизняних підприємств, яке відбулося за умов залучення додаткових інвестицій.

Негативні тенденції, що склалися, зумовлені багатьма факторами, до ключових із них можна віднести:

- світову фінансову кризу;
- відсутність зваженої державної політики щодо залучення іноземного капіталу;
- застарілу техніко-технологічну базу вітчизняних підприємств, відсутність коштів на її оновлення.

Економічна безпека держави не може бути гарантована без вирішення означених проблем на рівні суб'єктів господарювання, тобто підприємств промислового сектора - базової складової вітчизняної економічної системи.

Аналіз останніх наукових досліджень. Урядом України в 1996 році проголошено курс на інноваційний розвиток вітчизняної економіки, який неможливий, знову ж таки, без залучення додаткових коштів на оновлення основних виробничих фондів.

Однак як вітчизняного, так і (навіть більшою мірою) іноземного інвестора турбує питання безпеки своїх інвестиційних заходів, що, безумовно, зменшує їх обсяг. Про це свідчать статистичні дані про інвестиції, динаміка яких погіршилася в 2008 році.

Забезпеченням економічної безпеки, питанням теорії та практики безпекоутворення, активізації інноваційно-інвестиційних процесів, присвятили свої роботи О. Амоша, О. Гаврилюк, В. Гончаров, О. Кузнецов, С. Мочерний, В. Мухопадов, О. Плотников, С. Смирнов, М. Чумаченко та ін. [див. 1-7].

Роботи за означеною тематикою проводять Інсти-

тут економіки промисловості НАНУ, Інститут економіко-правових досліджень НАНУ, Донецький національний університет, Академія економічних наук України та багато інших ВНЗ і науково-дослідних установ.

Мета роботи - дослідження ситуації, що склалася в економічній системі України, визначення ролі промислових підприємств, обґрунтування інвестиційної складової як одного з ключових факторів забезпечення економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Гроші інвесторів не в останню чергу є гарантом безпеки й розвитку будь-якої держави. Водночас формування глобального світового виробництва зумовлено бурхливим зростанням потоку капіталу та інвестицій між країнами.

Так, за оцінками міжнародних експертів, інвестиційна компонента (до розрахунку включені всі джерела, які транснаціональні корпорації мобілізують для фінансування глобального виробництва як усередині країн, так і за їх межами - кошти комерційних банків, державних організацій, місцеві та міжнародні ринки акцій, фінанси власне корпорацій, внутрішній прибуток, спрямований на реінвестування міжнародного виробництва) оцінювалася в 1998 році в 1,4 трлн дол. У цьому потоці на прямі іноземні інвестиції припадала майже третина - 350 млрд дол.

Згідно з доповіддю відділу з транснаціональних корпорацій та інвестицій ЮНКТАД, обсяг світових іноземних інвестицій на початок 2008 року досягнув лише 5,3 трлн дол., а сума прямих зарубіжних інвестицій щорічно зростає на 200 млрд дол.

На нашу думку, саме внутрішні інвестиції мають стати головним джерелом забезпечення економічного зростання як окремих складових вітчизняного господарського комплексу, так й економіки країни в цілому, їх постійному зростанню повинні сприяти грошово-кредитна, бюджетна, податкова, інвестиційна політика України.

Однією з головних причин кризового стану підприємств і виробництв є дефіцит інвестицій, оскільки він призводить, по-перше, до падіння, по-друге,

до нетехнологічності, неекономічності того, що виробляється, по-третє, до зменшення зайнятості, по-четверте, до фізичної зупинки підприємств через катастрофічний рівень зносу основних фондів.

Усе викладене вище унеможливорює забезпечення необхідного для повноцінного розвитку рівня економічної, фінансової й навіть техногенної безпеки господарюючих суб'єктів, галузей господарського комплексу та народного господарства країни в цілому.

За оцінкою експертів, у нинішніх умовах поділ інвестицій на іноземні та вітчизняні є певною мірою умовним, оскільки нерідко інвестиції, будучи юридично іноземними, за фактичним джерелом походження є українськими.

Під інвестиційною безпекою держави слід розуміти досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання й повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну й вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу.

З точки зору економічної безпеки держави, формування системи інвестиційної безпеки в Україні обов'язково слід здійснювати з урахуванням необхідності дотримання виваженої антиінфляційної політики, досягнення скорочення бюджетного дефіциту.

Інвестиційна безпека повинна будуватися з урахуванням різкого скорочення експорту українського капіталу за межі України, високого ступеня проникнення міжнародних капіталів, відсутності значного вільного іноземного капіталу, гострої конкуренції між сферами його вкладання й країнами, які залучають іноземний капітал. Іноземні інвестори твердо дотримуються правила: вкладати капітал туди, де низький ступінь ризику й висока швидкість повернення вкладених коштів.

Інвестиційна безпека характеризується також рівнем повернення вкладених коштів. Так, наприклад, у 1989-1993 роках інвестиції, вкладені в країни Центральної і Східної Європи, повернулися лише на 75 % [5].

Великого значення для забезпечення високого рівня інвестиційної безпеки держави набуває добросовісна поведінка інвесторів. Цей аспект необхідно обов'язково враховувати, оскільки інвестор, вкладаючи кошти, може мати такі цілі:

- 1) контроль над вітчизняним підприємством з метою обмеження виробництва й конкуренції на світовому ринку;
- 2) купівля підприємства (акцій, контрольного пакета акцій) з метою легалізації доходів від злочинної діяльності;
- 3) намагання короткострокового вилучення прибутку за будь-яку ціну;
- 4) придбання підприємств виключно заради ноу-хау (якщо інвестор - нерезидент, відбувається втрата Україною пріоритету у відповідних галузях на світовому та внутрішньому ринках);
- 5) перетворення українського підприємства на технологічний придаток зарубіжної компанії, не здатний до самостійного розвитку;
- 6) придбання підприємств з метою обмеження експорту;
- 7) приховане вивезення капіталу з України через заниження цін на товари, що постачаються в рамках внутрішньофірмового обміну, прихованого експорту технологій тощо;
- 8) організація виробництва застарілої продукції, що

призводить до обмеження експортного потенціалу;

9) завдання шкоди довкіллю через вкладання коштів у ресурсоемні, екологічно небезпечні виробництва, використання території країни для переробки й зберігання токсичних відходів, використання технологій, які заборонені в розвинених країнах.

Необхідною видається характеристика діяльності того чи іншого типу іноземних інвесторів з точки зору їх впливу на економічну безпеку держави. Так, стратегічний інвестор практично не являє собою серйозної економічної небезпеки, тоді як небезпеку для нашої країни може становити неконтрольоване безоплатне збирання фондовими інвесторами науково-технічної інформації (нерідко стратегічного характеру), що здійснюється, як правило, шляхом проведення численних конкурсів на здобуття грантів.

Одним із найнебезпечніших інвесторів, що провокує зростання корупції, є "кримінальний" інвестор, який намагається "відмити" через капіталовкладення незаконно одержані кошти або ж сприяє розвитку в Україні "кримінального бізнесу" (торгівля зброєю, наркотиками, проституція тощо). "Експертний" тип інвесторів значною мірою є шахрайством і являє собою пряму загрозу економічній безпеці окремих вітчизняних підприємств, що прагнуть потрапити на зовнішній ринок.

І насамкінець, інвестиційна безпека визначається чіткою інвестиційною політикою, розрахованою на тривалу перспективу. Отже, справа за виробленням і впровадженням такої державної політики.

Для кількісної та якісної оцінки рівня інвестиційної безпеки держави має бути розроблена система її індикаторів.

Як на цільовий норматив із залучення іноземних капіталовкладень можна й необхідно орієнтуватися на конкретне значення частки України у світовому обсязі прямих іноземних інвестицій. Наприклад, у Росії такий норматив у середньотерміновій перспективі визначений на рівні 10 %.

Результативність стимулювання інвестиційної діяльності може оцінюватися за обсягами інвестицій, що прогноуються за рахунок усіх джерел фінансування. Необхідно також ефективно використовувати й ті мінімальні обсяги державних інвестицій, котрі повинні визначатися у відсотках від ВВП.

Критерієм залучення іноземних інвестицій повинна виступати їх питома вага в загальному обсязі капіталовкладень, прогнозні значення яких повинні бути розраховані за галузями господарства.

Водночас аналіз інвестиційного процесу свідчить: щорічний обсяг інвестицій, який може бути освоєний в Україні, складає приблизно 20-25 % від її ВВП. У цьому зв'язку необхідно розраховувати й акселератор - показник, що вимірює зв'язок між прирощенням інвестицій і прирощенням національного доходу, що його викликав, платоспроможного попиту або готової продукції.

Коли прями іноземні інвестиції складають понад 5 % ВВП, це розцінюється як достатньо високий показник. На початку 90-х років ХХ ст. ця частка знаходилася на рівні 5 % у 46 країнах (Франція, Данія, Італія, Німеччина та ін.); 5,1-10,0 % у 24 країнах (США, Іспанія, Греція та ін.). За розрахунками Світового банку (2008 р.), частка іноземного капіталу в загальному обсязі інвестицій країн, що розвиваються, становитиме не менше 9 %. У минулому році Україна залучила іноземних інвестицій в обсязі лише 3 % від виробленого ВВП, обсяг іноземних інвестицій за країнами-інвесторами в економіку України наведено в табл. 1.

Таблиця 1. - Сукупний обсяг прямих інвестицій в Україну по країнах-інвесторах (млн дол. США: на початок року)

Країна-інвестор	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Усього	483,5	896,9	1438,2	2063,6	2810,7	3247,9	3875,0	4606,2
США	96,6	183,3	263,0	385,0	511,3	589,5	639,5	730,9
Нідерланди	11,8	46,5	119,6	213,1	270,2	301,0	362,2	370,2
Німеччина	101,3	153,9	116,5	179,2	229,6	229,5	240,9	249,5
Росія	19,1	50,0	106,2	152,6	187,2	287,7	286,6	295,1
Великобританія	33,8	53,9	100,3	151,4	201,3	243,4	312,0	420,4
Кіпр	28,5	51,5	86,1	126,3	149,6	196,3	377,7	478,0
Ліхтенштейн	1,7	19,3	96,6	111,4	104,1	84,1	75,3	75,9
Швейцарія	21,3	38,4	49,7	80,5	90,7	133,1	163,3	193,1
Італія	14,6	19,2	31,4	21,5	60,4	69,7	72,2	81,6
Польща	13,1	20,5	25,4	37,1	45,2	54,4	62,8	69,3
Угорщина	13,7	20,0	26,4	35,7	41,8	45,0	51,9	58,0
Канада	14,8	19,4	23,5	35,6	50,0	58,3	57,5	52,1
Швеція	3,6	19,1	22,1	40,8	59,1	65,0	77,1	88,4

Своєрідним індикатором є й частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій країни. В Україні цей показник у 1995 році складав приблизно 5 %, що набагато менше, ніж у Китаї, ряді країн Східної Європи.

У другій половині 90-х років ХХ сторіччя, за даними зарубіжних джерел, уже 20 % капіталовкладень в економіку США припадало на іноземні інвестиції; у Франції ця частка складала 22 %, у Швеції - 25 %; у нових індустриальних країнах участь іноземного капіталу також дорівнює чверті загального обсягу капіталовкладень.

На початок 2000 року цей показник в Україні вимірювався 21,5 % (на початок 1998 року - 28,2 %), що свідчить, по суті, не стільки про суттєве зростання обсягу іноземних інвестицій, скільки про дуже обмежені внутрішні інвестиції.

Обсяг іноземних інвестицій на душу населення країни також являє собою специфічний індикатор. За показником обсягу іноземних інвестицій на душу населення Україна на початок 2000 року посідала останнє місце серед східноєвропейських країн - біля 28 дол. В Угорщині це значення становило 1500 дол., у Чехії - 400, в Естонії - 320 дол.

Своєрідним індикатором інвестиційної безпеки є співвідношення прямих і портфельних інвестицій. Так, у країнах, що розвиваються, портфельні інвестиції зазвичай удвічі перевищують прямі. В Україні ж на сьогодні це співвідношення явно не на користь портфельних інвестицій.

Експерти зазначають, що повна лібералізація приносить прямі іноземні інвестиції в розмірі 1,8 % ВВП у цей же рік і 6,8 % у довгостроковому періоді.

При цьому слід зазначити, що існують і ще так звані інші іноземні інвестиції, тобто кошти, що спрямовуються на придбання державних цінних паперів. Тим більше, що саме на останні й припадає основний вплив іноземних інвестицій з вітчизняного ринку.

Визначає інвестиційну безпеку тієї чи іншої держави інвестиційна структура, що складається в певний період.

Головний недолік, який негативно впливає на інвестиційний клімат в Україні, полягає в тому, що потреба в інвестиціях поки що з технологічної не трансформувалася в економічну площину.

Таким чином, серед основних загроз інвестиційній безпеці України виділимо :

- недостатню мотивацію до інвестиційної діяльності в різних групах економічних агентів;

- обмеженість доступних фінансових коштів;

- підтримку високої дохідності фінансових операцій;

- відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції (навіть за умов повернення вкладів населення, яке почалося в січні 2009 року);
- наявність (за різних умов) високих інвестиційних ризиків;

- недостатній контроль з боку міністерств і відомств виконання галузевими підприємствами зобов'язань із погашення іноземних кредитів, отриманих під гарантії уряду;

- відсутність перспективної інноваційно-інвестиційної стратегії;

- нестабільність політичної ситуації тощо.

Важливим джерелом капітальних вкладень повинно стати цілеспрямоване інвестиційне використання коштів від приватизації державного майна.

Однак доводиться констатувати, що дотепер майже всі кошти, отримані таким чином, ідуть на фінансування бюджетного дефіциту, тобто не несуть інвестиційного навантаження.

Для підвищення рівня інвестиційної безпеки держави необхідно:

- створити банк даних про іноземні інвестиції на підприємствах України та про запропоновані їм інвестиційні проекти;

- ініціювати роботу в міжнародній комп'ютерній мережі інвестиційної інформації *IPAnet*;

- мотивувати (різними заходами) пошук інвестиційних ресурсів;

- розвивати інформаційне обслуговування іноземних інвесторів і просування українських проектів і програм на світовий ринок (завершити роботу щодо входження до СОТ);

- здійснювати рекламні кампанії в провідних світових засобах масової інформації, видавати спеціалізовані інформаційні бюлетені;

- стимулювати інвестиційну діяльність за регіональною специфікою певних територіально-виробничих систем;

- надавати методичну допомогу регіонам при створенні необхідної інфраструктури сприяння інвестиціям, підготовці бізнес-планів, які відповідають вимогам іноземних інвесторів;

- розробити та впровадити на практиці дієву систему страхування іноземних інвестицій тощо.
 Пропоновані форми та відповідний їм інструментарій щодо стимулювання інвестиційної діяльності в

промисловому секторі з метою поліпшення ситуації з економічної безпеки на всіх рівнях (мікро-, макроаспекти) наведено в табл. 2.

Таблиця 2. - Форми та інструменти стимулювання інвестиційної діяльності

Форми стимулювання	Інструменти стимулювання
Система фінансово-кредитних стимулів	- безвідсоткові кредити; - пільгові кредити; - інвестиційні гарантії.
Податкове стимулювання	- зниження ставки податку; - податкові угоди з іншими країнами; - зняття податків на реінвестиції; - безмитний імпорт обладнання й сировини; - прискорена амортизація; - податкові кредити.
Стимулювання інфраструктурного забезпечення	- надання землі в безкоштовне користування або за пільговими цінами; - надання будівель і споруд у безкоштовне користування або за пільговими цінами; - субсидії за користування електроенергією, теплом тощо; - транспортні гранти; - розробка логістичних систем; - пільги щодо фрахту.
Стимулювання конкретних інвестиційних проектів	- гранти на НДДКР; - гранти на придбання ресурсозберігаючого екологічно безпечного обладнання; - гранти на проекти, орієнтовані на підвищення кваліфікації кадрів, покращення умов праці; - сприяння в проведенні техніко-економічних обґрунтувань інноваційних проектів.
Протекціоністські заходи	- тарифне та нетарифне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності.

Висновки

Підводячи основні підсумки проведеного дослідження, зазначимо, що комплексне вирішення проблеми інвестицій в Україні, забезпечення інвестиційної безпеки передбачає прискіпливу увагу до всіх її аспектів без будь-якого винятку.

Серед критеріїв відбору пріоритетів і проектів, які в першу чергу необхідно фінансувати й підтримувати відзначимо:

- 1) прибуток і термін окупності проектів, а також час досягнення ефекту за результатами їх реалізації;
- 2) забезпечення зайнятості населення та нормального рівня безробіття за умов залучення інвестицій до інноваційних проектів з розширення робочих місць;
- 3) конкурентоспроможність продукції (послуг), що виробляються (надаються) за умов реалізації проектів за певних інвестицій.

Особливе місце в забезпеченні інвестиційної безпеки належить страхуванню інвестиційних ризиків.

В Україні гіпотетично існує трирівнева система гарантій захисту інвестицій: на державному й регіональному рівні, а також на рівні конкретних господарюючих суб'єктів.

Основу гарантій на державному рівні складає українське інвестиційне законодавство, що забезпечує захист іноземних інвестицій у рамках господарського та адміністративного права. Слід зауважити, що в ок-

ремих країнах правовий аспект гарантування захисту інвестицій доповнюється організаційним.

Гарантія захисту інвестицій на регіональному рівні може проявлятися в розробці регіонами власних інвестиційних програм, наданні податкових пільг, виділенні у своїх бюджетах окремих коштів для страхування інвестиційних ризиків, створенні заставних і гарантійних фондів, наданні місцевих гарантій, моніторингу проектів з участю іноземних інвесторів.

Одним із шляхів захисту інвестицій є формування в складі державного й місцевих бюджетів так званого бюджету розвитку, у якому мають акумулюватися кошти для підтримки приватних інвестицій у пріоритетні галузі української економіки.

Сьогодні рівень інвестиційної безпеки в Україні для багатьох підприємств промислового сектора майже не забезпечується або поки що, на жаль, досить низький.

Для успішної роботи із залучення інвестицій необхідний якісний "товар", тобто інвестиційно привабливі підприємства з добре налагодженим бухгалтерським обліком, сучасною структурою управління, без боргів тощо. На жаль, більшість українських підприємств сьогодні не відповідають цим вимогам, а тому не можуть стати реальним об'єктом інвестицій. У такому випадку необхідно терміново реалізувати весь комплекс практичних заходів із його підвищення.

У подальших дослідженнях увагу слід сконцентру-

вати на дослідженні взаємозв'язку інвестиційного фактора з іншими, що є системоутворюючими.

Теоретичні дослідження питань безпекоутворення на всіх рівнях господарської системи України стануть більш переконливими, якщо провести певне прогнозування цих процесів за допомогою економіко-математичного моделювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. - 2005. - № 6. - С. 28.
2. Чумаченко М. Г. Проблеми інвестування реструктуризації промисловості України / М. Г. Чумаченко, О. І. Амоша // Регіональна економіка. - 1999. - № 2.

3. Гаврилюк О. В. Пряме іноземне інвестування у світогосподарських процесах : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.01.01 / О. В. Гаврилюк. - К., 1999. - 416 с. - (Ін-т світової економіки і міжнародних відносин).

4. Смирнов Т. В. Прямые иностранные инвестиции в системе факторов экономического роста : дис. на получение науч. степени канд. экон. наук / Т. В. Смирнов. - М., 2004. - 177 с.

5. Гаврилюк О. В. Іноземні інвестиції : [монографія] / О. В. Гаврилюк. - К., 1998. - 202 с.

6. Підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства за умов ринкового оточення : [монографія] / Гончаров В. М., Солоха Д. В., Фесіна О. А., Мухопадов В. К., Кузнецов О. О. - Донецьк : СПДК, 2007. - 202 с.

7. Мочерний С. Економічна безпека у контексті державного суверенітету України / С. Мочерний, О. Плотніков // Економіка. - 1998. - № 4. - С. 4-12.

Y. Tarnavskiy

AN INVESTMENT ASPECT OF ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

In the article the role of industrial enterprises is certain in the economic system of Ukraine, the investment constituent of activity of enterprises is grounded as one of key factors of providing of development of Ukraine.

Key words: industrial enterprise, investments.

© Ю. Тарнавський

Надійшла до редакції 26.10.2009

УДК 658:621; 331.101.6

ВПЛИВ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ТИПІВ ВИРОБНИЦТВ

ІНГА МІРОШНИЧЕНКО,

кандидат економічних наук, старший викладач Кіровоградського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті обґрунтовуються основні теоретичні підходи до впливу продуктивності праці на соціально-економічний розвиток підприємств різних типів виробництв. Показано, що ефективність підвищення продуктивності праці прямо відбивається в чотирьох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, у виявленні резервів росту продуктивності праці, по-друге, у можливості їх впровадження в господарську діяльність, по-третє, у їх значенні для соціально-економічного розвитку підприємства й, по-четверте, у наслідках і результатах соціально-економічного розвитку підприємства, які повинні бути підґрунтям для подальшого росту продуктивності праці. Розроблено механізм взаємовпливу продуктивності праці та соціально-економічного розвитку підприємства.

Ключові слова: продуктивність праці, тип виробництва, соціально-економічний розвиток підприємства, ефективність підвищення продуктивності праці.

Постановка проблеми. Важливим інструментом ефективності функціонування виробництва є підви-

щення продуктивності праці, що, у свою чергу, позначається на соціально-економічному розвитку

№ 9 (100) грудень 2009 р.